

Оробей В. В. здобувач вищої освіти ступеня доктора філософії*
Навчально-науковий інститут «Інститут державного управління»
Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна, Україна

Стан соціальної інфраструктури сільських територій: загрози та виклики

Стан соціальної інфраструктури сільських територій в Україні залежить від рівня розвитку аграрного виробництва, суттєвих економічних і соціальних перетворень. Водночас рівень економічного розвитку села залежить від рівня розвитку соціальної інфраструктури, головним завданням якої є підвищення рівня добробуту й життя громадян та відтворення робочої сили на селі. Зазначимо, що соціальну інфраструктуру сільських територій ми розглядаємо, як комплекс галузей, об'єктів і споруд, що функціонують на певній сільській території з метою забезпечення життєдіяльності людей на цій території.

Варто відмітити, що починаючи з 80-х років минулого століття українське село зазнає значних змін – відбувається його поступовий занепад, який супроводжується такими кризовими процесами, як «вмирання» (зникнення сіл на мапі країни) та збільшення кількості дрібних сіл, старіння населення, зростання рівня безробіття, низький рівень доходів населення, низькі демографічні показники народжуваності, низький рівень розвитку інфраструктури (виробничої, транспортної, соціальної). За останні 30 років чисельність сільського населення України скоротилась на 4,6 млн. Хоча при цьому частка сільського населення є практично не змінною і складає третину від усього населення країни (в 1989 р. загальна кількість населення країни – 41,707 тис., з них сільського населення – 17,119 тис., що складає 33,1 %; станом на 1 січня 2022 р. загальна кількість населення України – 41,167 тис., з них сільського населення – 12,473 тис., що складає 30,3 % [5]). Негативно на демографічні процеси впливає, в першу чергу, рівень розвитку такої складової соціальної інфраструктури, як охорона здоров'я. Низький рівень забезпеченості сільських територій лікарнями, поліклініками та медичними працівниками (в маленьких селах дуже часто медичні працівники взагалі відсутні), не якісний стан доріг, який не дозволяє медикам швидко реагувати на виклики, а також запущений внаслідок проведення реформи децентралізації та медичної реформи процес ліквідації медичних закладів у районних центрах призводить до значної втрати насамперед працездатного сільського населення (смертність, травми (інвалідність), хвороби). Крім того, чисельність працездатного населення зменшується в наслідок спаду виробництва, відсутності поряд закладів професійної освіти, активізації процесу урбанізації. Останнім часом велика частка сільського населення, особливо молоді люди вирушають за межі своєї території у пошуках навчання та роботи.

Іншою суттєвою складовою соціальної інфраструктури сільських територій є заклади освіти, культури і спорту. Значна частина цих закладів багато років не ремонтувалась, оснащення застаріле, тож потребує значного вкладення капіталу для проведення ремонту, їх модернізації та оснащення. Досвід, який отримала

* Науковий керівник – В. Г. Бульба, д-р. держ. упр., професор.

Україна внаслідок переведення дітей на дистанційне навчання із-за оголошеної пандемії, спричиненої коронавірусної хвороби, впродовж 2020 – початку 2022 рр. лише загострив соціальні проблеми: неготовність більшості батьків до підтримки форм дистанційного та домашнього навчання; високі економічні втрати у продуктивності праці, зумовлені поєднанням догляду за дітьми та дистанційною роботою; стресові прояви серед учасників освітнього процесу та батьків; проблеми догляду та виховання дітей з неблагополучних сімей; зростання імовірності ризиків вживання психотропних засобів та асоціальної поведінки підлітків; підвищення показників відтоку дітей та молоді зі шкіл тощо [2]. Крім того, дистанційне навчання передбачає наявність стабільної та якісної роботи мережі Інтернет, необхідних технічних засобів у педагогічних працівників і здобувачів освіти, а також всі учасники освітнього процесу повинні володіти достатнім рівнем знань з цифрової грамотності [3]. Всі ці обставини свідчать про низький рівень розвитку освітньо-культурної інфраструктури й інфраструктури зв'язку та водночас загострює соціальну нерівність серед сільського населення.

Отже, соціальна інфраструктура села є одним із вагомих внутрішніх чинників якості життя сільського населення, його соціальної захищеності. Однак, її стан і розвиток є незадовільним і лише загострює низку невирішених питань на селі.

Після 2014 р. питання розвитку сільських територій стало предметом дискусій і обговорень на державному рівні. Зокрема, в 2015 р. було схвалено Концепцію розвитку сільських територій, в якій наводились проблеми, причини їх виникнення та обґрунтовувалась необхідність їх розв'язання. Так, серед причин погіршення соціально-економічного стану сільських територій називались: відсутність цілісної послідовної державної політики щодо розвитку сільських територій; недостатність обсягів державної фінансової підтримки існуючих програм; низький рівень забезпечення сільського населення соціально-економічними послугами; нерівномірність забезпечення центрами первинної медичної допомоги та низький рівень якості й доступності; низький рівень диверсифікації економіки села, що призводить до міграції молоді, високого рівня безробіття та доходів населення, руйнування соціальної та інженерної інфраструктури тощо [4]. В документі було визначено три варіанти розв'язання проблеми: 1) продовження комерціалізації сільськогосподарського виробництва; 2) збільшення обсягів державної політики розвитку сільського господарства та соціальної інфраструктури; 3) створення умов для забезпечення комплексного розвитку сільських територій в інтересах суспільства (формування конкурентоспроможного багатогалузевого і багатоукладного сільського господарства). Звідси можна зробити висновок, що першочерговим для української влади є реформування аграрного виробництва, реструктуризації майнових і земельних відносин, розробки правового поля для розвитку ринкової економіки, проте поза увагою залишаються питання розвитку саме соціальної інфраструктури.

В 2019 р. питання щодо проведення модернізації інфраструктури країни та соціально важливих об'єктів стало на порядку денному, зокрема йдеться про проєкт «Велике будівництво» – державної програми, що стартувала 1 березня

2020 р. За перші два роки проекту було побудовано та відремонтовано 6,3 тис. км доріг державного та 7,6 тис. км доріг місцевого значення; 516 мостів та шляхопроводів державного та місцевого значення; 182 школи (понад 9,5 тис. нових місць для учнів та понад 51 тис. учнів пішли до оновлених закладів у 2021 р.) та 47 садочків (понад 10 тис. дітей відвідують оновлені заклади); 101 спортивний об'єкт (понад 8 млн осіб отримали доступ до спортивної інфраструктури); 33 лікарні, 203 приймальних відділень та 237 сільських амбулаторій [1]. Крім того, в 2021 р. в Україні стартувала програма «Велика реставрація», що розрахована на три роки (2021-2023) та спрямована на відновлення пам'яток культурної спадщини України, їх перетворення на туристичні магніти та покращення умов для виховання майбутньої української мистецької еліти. Отже, з 2020 р. першочерговим питанням для української державної і місцевої влади стало питання відбудови та оновлення об'єктів соціальної інфраструктури. І лише за 2 роки було досягнуто значних результатів.

Однак, все змінилось 24 лютого 2022 р., коли російська держава розпочала повномасштабне вторгнення в Україну. За перший тиждень були захоплені українські села в семи областях. Ворог цілеспрямовано руйнує житлові та соціальні об'єкти населених пунктів, спричиняючи гуманітарну катастрофу. Українці, рятуючись від російської агресії, виїжджають до інших, переважно західних територій країни та за кордон. Війна стала викликом як для української влади, так і для мешканців територіальних громад, а об'єкти соціальної інфраструктури стали для ворога важливою цілью для знищення.

Підсумовуючи слід зазначити, що соціальна інфраструктура є життєво необхідною для населення. Рівень її розвитку свідчить про рівень добробуту та рівень якості життя людей. Із-за російського вторгнення в Україну коло загроз і викликів у соціальній сфері розширилось, а пріоритетом тепер є збереження наявної інфраструктури.

Список використаних джерел:

1. Велике будівництво. Програма Президента України. URL: <https://bigbud.kmu.gov.ua/#about> (дата звернення: 28.10.2022); 2. Організація освітнього процесу в школах України в умовах карантину: аналітична записка / Л. Гриневич, Л. Ільч, Н. Морзе, В. Прошкін, І. Шемелинець, К. Линьов, Г. Рій. Київ: Київський ун-т ім. Бориса Грінченка, 2020. С. 2; 3. Поступна О. В. Публічне управління регіональними освітніми системами в Україні : монографія. Харків : ТОВ «Оберіг», 2021. С. 223; 4. Про схвалення Концепції розвитку сільських територій: розпорядження Кабінету Міністрів України № 995-р від 23 вер. 2015 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995-2015-%D1%80#Text>; 5. Чисельність та структура наявного населення за типом місцевості / Державна служба статистики України. URL: <http://db.ukrcensus.gov.ua/> (дата звернення: 28.10.2022).